

‘Wij vertalen behoeftes van gebruikers naar een ontwerp’

Een gesprek met Arna Mačkić, Studio L A

Sinds 2017 vormen Lorien Beijaert en Arna Mačkić architectenstudio L A in Amsterdam. Het duo richt zich op het ontwerpen van de publieke ruimte. Niet alleen gebouwen, maar ook objecten, herdenkingsplaatsen en tentoonstellingsinrichtingen. Architectuur is voor hen een middel om maatschappelijke kwesties te verkennen en in een nieuw perspectief te plaatsen. Toegankelijkheid van gebouwen en publieke ruimte, huisvesting van vluchtelingen en het slopen van sociale huurwoningen om plaats te maken voor duurdere koopwoningen zijn daar voorbeelden van, maar ook traumatische ervaringen met oorlog en geweld. ‘In onze werkwijze staat het onderzoek naar de gebruikers telkens centraal’, vertelt Mačkić. ‘Wie zijn zij, wat zijn hun behoeftes? Welke verwachtingen hebben zij van een ontwerp? We gaan daartoe uitgebreid met hen in gesprek. Naast de ruimtelijke context willen we ook de historische context leren kennen en begrijpen. Zo proberen we te komen tot een gelaagd ontwerp waarin verleden, heden en toekomst van een plek en de behoeftes van gebruikers samenkomen.’

Uitkijktoren

Neem bijvoorbeeld Het Geheugenbalkon, een uitkijktoren in Groningen die Studio L A heeft ontworpen. ‘De gemeente gaat een deel van de ringweg die leidt door woonwijken, ondergronds maken waardoor er bovengronds een groot park ontstaat. Wij kregen de opdracht

een uitkijktoren te ontwerpen van waaruit bewoners de bouwwerkzaamheden aan de weg en het park kunnen volgen.’ Het uitgangspunt voor het ontwerpersduo was de historische gelaagdheid van de plek. Doorgaans verdwijnen bij sloop- en bouwwerkzaamheden oude lagen en worden er nieuwe overheen gelegd, zonder stil te staan bij de sporen uit het verleden. ‘Maar daarmee verdwijnen ook de verhalen uit het verleden en dat willen we juist voorkomen.’ Zij gebruikten daarom onderdelen uit de oude ringweg, zoals vangrail, beton en asfalt, in de constructie van de uitkijktoren. Met de realisatie van de toren is tevens een nieuwe ontmoetingsplek ontstaan.

Arna Mačkić (links) en Lorien Beijaert (rechts) (Studio L A) bij de onthulling van *Het Geheugenbalkon*, 2 juli 2021. Fotografie: Siese Veenstra

'Er komen zoveel mensen op af, van ouders met kinderen tot hangjongeren die er een blowtje roken, dat de gemeente heeft besloten de toren te laten staan, terwijl die als tijdelijk was bedoeld.' Studio L A is daarna ook gevraagd plekken voor sport en spel op andere locaties in het nieuwe park te ontwerpen. 'Buurtbewoners vertelden ons in interviews dat ze een podium voor theater en muziek in de nabije omgeving misten, en dat hebben we vervolgens ontworpen. Je probeert te achterhalen wat er achter een behoefte schuilgaat. Iemand vertelt bijvoorbeeld een bepaald type bankje te willen, maar wil eigenlijk ergens rustig kunnen zitten, of juist andere mensen ontmoeten. We inventariseren tijdens de gesprekken gewenste functies, en vertalen die naar ontwerpen.'

Zorgtaak

Voor het architectenduo is de zorgtaak van architectuur ten opzichte van de samenleving evident. Illustratief is hun ontwerpvoorstel voor een nieuwe functie voor het onderkomen van het voormalige Joegoslaviëtribunaal in Den Haag, waarmee ze in het najaar van 2022 genomineerd werden voor de Prix de Rome Architectuur 2022 (maar deze niet wonnen).

Het thema van de competitie was *healing sites*. Wat is het helende potentieel van ruimtelijk ontwerp ten tijde van de huidige maatschappelijke crises? Studio L A koos bewust voor het voormalige tribunaal. 'Ik bezocht daar eens een zitting in een strafzaak tegen een Joegoslavische oorlogsmisdadiger. Hij had onder andere culturele en symbolische gebouwen verwoest. Ik ontdekte dat er uitsluitend oog was voor de dader maar niet voor het toekomstperspectief en de heling van slachtoffers.' Het raakte Mačkić persoonlijk. Als kind moest ze halsoverkop met haar familie Bosnië-Herzegovina ontvluchten tijdens de Joegoslavische burgeroorlog en was getuige van geweld en verwoesting. 'Landschappen en gebouwen kunnen in één seconde verwoest worden, maar het herstel en de start van een nieuw leven duurt langer.' Daarom stelde ze slachtoffers van wat ze noemt *architectural disaster* of 'bouwkundige rampen' centraal in het ontwerpvoorstel voor een nieuw instituut, juist in het voormalige tribunaal, waar ze uiteindelijk hun verhalen kunnen vertellen. '*Architectural disasters* is misschien een lastige term maar

je kunt bijvoorbeeld denken aan de historische brug in Mostar. Toen die in 1993 tijdens de burgeroorlog werd verwoest, werd de stad in tweeën gesplitst waardoor de identiteit van de stad is weggenomen. Of denk aan de huizen in Groningen die zijn beschadigd door de gaswinning. Mensen worden gedwongen om hun huis achter te laten en komen terecht op plekken waar ze zich niet thuis voelen'.

Collective healing

In het ontwerpvoorstel voor het tribunaal wordt het bestaande gebouw doorsneden en getransformeerd tot een groot plein. Op het plein zijn de contouren van het voormalige tribunaal zichtbaar. Zo kun je in het ontwerp vrij rondlopen, waar dat destijds niet was toegestaan. Op het plein staan nieuwe gebouwen die samen het nieuwe *Public centre for architectural disaster and collective healing* vormen. Zo is er een plek voor *collective healing*, waar slachtoffers in gesprek kunnen gaan met deskundigen zoals psychologen en erfgoed specialisten, en een *House of knowledge production*, een kenniscentrum waar architecten en andere specialisten zoeken naar ruimtelijke oplossingen voor verwerking. Mačkić: 'Dat gesprek gaat nadrukkelijk niet over de schuldvraag, maar of we ruimtelijke oplossingen kunnen bedenken wanneer we het probleem bijvoorbeeld in een politieke context plaatsen. Zoals de oorlog in Oekraïne. De mondiale gevolgen hiervan voor de gasproductie bepalen ook de discussie over de gaswinning in Groningen. Door het probleem te beschouwen in een grotere, maatschappelijke context ontstaat er een nieuw perspectief.' Met de gesprekken willen Beijaert en Mačkić architecten ook ruimte bieden voor reflectie op hun vak en de betekenis van architectuur voor een samenleving, want daar gaat de huidige bouwpraktijk vaak aan voorbij. 'Ook dat noem ik *care*.' ●

Jack van der Leden
is redacteur van
Boekman